

Beatus vir

Géczi János

Zalakomárban találkoztam azzal az építőipari szakközépiskolás, amúgy ifjúsági súlyemelő bajnok fiúval, aki kizárólag számomra, nem emlékszem milyen indíttatásból, előadást rögtönzött a beatköltészetéről. A hetvenes évek közepén jártunk, a múlt évszázadban. Hosszasan előadott – definiált, kifejtett, deklamált, szavalt, összehasonlított és összegzett – a helyénvaló irodalmi lázadás formáiról, a hipsterekről, hobókról s arról, hogy a *beatus* melléknév kik révén alakul *beatté*. Idővel a borotvált képű fiatalember pópaszakállt növesztett, a rendőröket neurotizáló kamasz macsó professzorral nemesedett, szakmunkásból Széchenyi-díjas irodalom- és művelődéstörténésszé vált, s a legtartósabb sajátosságaként megmaradt a kérdeve kifejtő módszer iránti rokonszenve.

Ezeregy mód nyílhat arra, hogy átgondoljuk vagy elmondjuk Monok István életrajzát. Van, aki az intézményekhez köthető beosztotti és vezetői, intézményszervezői tevékenységét hangsúlyozza, más a tanulmányai helyszíneivel, a diplomáival, a nyelvismeretével, a tudományos minősítésekkel szinkron pályája felsőoktatási elemeit. Mások annak a könyvtárosnak állítják, aki a könyvtározás tudományának teljes misztériumát (köz)beszéd tárgyává képes tenni, megint mások pedig nemzetközileg számontartott könyvtörténésznek, a könyves problémák komplex értelmezése okán művelődéstörténésznek, régi magyaros irodalomtörténésznek, kommunikációkutatónak. S olyanfajta olvasmánytörténésznek, aki valójában a gondolkodástörténet fogalomkörét feszegette, s nagy hatást kiváltó mentalitástörténész.

A publikációinak rendje ugyancsak alkalmas sorvezetőnek az élete és az életműve elmondásához. A szerzői életet hűségesen tematizálják a monografikus feldolgozások, a szövegkiadások és a bibliográfiák-katalógusok is. De történetet nyújtanak és ahhoz értelmet ígérnek a tananyagok, a tanulmányok, a szövegszerkesztések, előadások és mindenféle olyan produktumok, amelyeknek a Magyar Tudományos Művek Tárában jut hely. És azok, amelyeket olykor függeléként szokás említeni: a közéleti szereplések, a kurátorságok, nekroló-

gok, szócikkek, amelyekre hol támaszkodik, hol pedig nem, az életrajz, illetve az önéletrajz.

Mindezek mellett létezik privát életrajza, amelynek egyes fejezeteibe sokan és sokféle módon beavatottak vagyunk. Ki régebben, ki csak mostanság. Ki többbe, ki kevesebbe.

A hozzáférhető, nem Monok István által jegyzett életrajzi változatok sokaságát érzékelve felvetődik, bemutatható-e egyetlen szempont szerint s egyetlen, még ha termékenynek bizonyuló megválasztott módszerrel is a hagyományosan család- és személynévvel, anyai névvel, születési hellyel és időponttal, illetve személyi számmal identifikált ember életrajza? Legyen az inkább életrajzadatlás vagy alapozás valamiféle szakmai-kulturális érveléshez? Avagy valamelyik irodalmi hagyomány szerint létrehozott, illetve algoritmust szigorúan követő és puritán?

Ám szerencsésnek gondolnám azt a jövőbeli kutatót, bármely tudományt műveli, akinek módjában áll egybegyűjteni a Monok-életrajzokat. A különböző intézmények, intézetek, központok, állás- és munkahelyek, a szakmai életrajznál elfogadotthoz képest érzékenyebb személyi adatokat is raktározó hivatalok dossziéit; az életpályán elmaradhatatlan oktatási, önképzési, tudományos, kultúrpolitikai, szakmapolitikai procedúrák vonatkozó adatbázisait, éppenséggel olyanokat, amelyekben fellelhetők a rögzítés időszakában elvárt formai és tartalmi követelményekhez igazodó, akár a jelentkező/pályázó, akár a jelölt szándékát megerősítő vagy azt pusztán minősítő megjegyzések, támogatói levelek és bírálatok; s olyanokat is, amelyeknek létezését még csak nem is sejtí az iratokban jellemzett delikvens. Köztük azokat, amelyek szándékoltan hamis adatokat tartalmaznak és inszinuálnak.

A jövőbeli, elszánt kutató, aki pusztán forrásfeltárást végez, remélhetőleg hozzájut a felvételi jelentkezéshez, a hallgatóiösztöndíj-beadványokhoz, tanulmányokhoz illeszkedő vagy attól távoli pályázathoz egykor vagy éppen manapság kötelezően mellékelt, előnyös, hátrányos vagy távolságtartó (ön- vagy más által szerzett) életrajzokhoz, a hazai és a nemzetközi egyéni, csoportos, illetve intézményi pályázatok, eljárások, akkreditációk, képzésindítások, képzésforma-átalakítások minősítéseinél elengedhetetlen autográf, biografikus csatolmányokhoz vagy a kapcsolatrendszerek fenntartásánál igényelt, szűk fókuszú, tényeken kívül másról többnyire alig referáló curriculum vitae-változatokhoz. A leendő kutató fürkésző tekintetét vajon mi tartja fogva, az összehasonlító vizsgálat milyen következtetésekre ad módot a személyiségről, a korszak antropológiájáról, a társadalom műveltségképéről, a kultúra hagyományairól? Az értékmegőrzésről? Mi tekintendő hitelesebbnek: egy szerzői életrajz vagy a mások által szerzett életrajz? Minden bizonnyal a társadalmi csoportok sajátsága-

iról több lesz ezekből megtudható, mint arról, akinek életéhez sok száz ugyanazt, ugyanúgy elmondó vagy ugyanazt időről időre átstrukturáltan előterjesztő életrajz kapcsolódik.

Számomra fontos és legpéldásabb műve *A könyv és az olvasás Zalamerenyén 1746–1846* (Bp., Eger, Kossuth, EKE, 2021). A szerzője szerint helytörténeti irodalomhoz sorolt művet érdemének megfelelően fogadta a szakma. A mikrotörténeti monográfia a Monok István életének fontos helyszín százévnnyi időszakának plébániai könyveivel foglalkozik. A kötet előszavában Monok a belső és a külső szem együttes használatáról szól, értve alatta a személyes érintettséget és a tudósi felvértezettséget. Emiatt gondolom helyesnek, hogy autobiografikusnak tekintsem a művet, annak ellenére, hogy abban egyetlen mondat sincs a szerző privát életéről, de valamennyi a település közösségi mentalitását meghatározó kulturális örökségéről szól – azaz arról is, ami a monokiság egyik döntő alkotóeleme.